

SANT HIPÒLIT DE VOLTREGÀ, POBLE DE MÚSICS

VICENÇ ESMERATS, PVRE.

Aquest treball és de recerca i de record en un primer intent d'explicar com és que en un poble d'escassament 3.000 habitants hi hagués tants músics a la primera meitat del segle XX; un primer intent de desxifrar la gènesi i formació dels grups musicals que hi havia en aquell període i de destacar la vàlua dels que s'incorporaren a cobles de renom en les quals tingueren un paper important.

Paraules clau: Música de difusió popular (s. XX); Sant Hipòlit de Voltregà (Osona); Agrupacions musicals.

This work is one of research and the recovery of the collective memory and represents an initial attempt to explain how it was that in a village of barely 3,000 inhabitants there were so many musicians in the first half of the 20th century, an attempt to unravel the reasons for the formation of the musical groups that were established at that time and to highlight the significance of those who became part of renowned "cobles", musical groups within which they played an important role.

Keywords: Popular music (20th century); Sant Hipòlit de Voltregà (Osona); Musical groups.

Sant Hipòlit de Voltregà és un poble petit de la Plana, que en la seva demarcació actual no arriba al quilòmetre quadrat. I és un poble que ha tingut afecció a la música. En el segle passat, per allà els anys trenta, hi havia a Sant Hipòlit dues cobles orquestres i una orquestrina: Els Angelets, La Principal i la Fòlies Jazz. A falta de documentació escrita, és difícil d'escriure la història d'aquests grups musicals. La memòria popular és molt important, però comporta moltes imprecisions, dubtes i contradiccions difícils d'harmonitzar.

Intentaré d'esbossar l'origen i evolució d'aquestes formacions per destacar després alguns noms que, traslladats a orquestres de primera línia, s'han fet cèlebres més enllà de la Plana, de Catalunya i d'Espanya.

En voler iniciar aquest treball trobo un article sense firma a la revista *0'97 Km²* (any III, núm. 22, d'abril del 1990), amb el títol «La música a Sant Hipòlit», que considero molt encertat i força ben fonamentat. El treball és anònim i, al final, l'autor agraeix a la bibliotecària, Concepció Espadamala, la tasca de copiar-lo a màquina (suposo) i corregir-lo (es refereix al català que diu que en va fluïx). Algú em diu que l'autor d'aquest article anònim podria haver estat en Pere Buxaderes, que ja va publicar altres escrits anònims en la susdita revista. Un cop acabat ja fa dies aquest treball, un paper facilitat per la filla, Modesta Buxaderas, deixa clar que el seu pare és l'autor de l'article.

«Els Angelets».

Primers passos preparatoris i primera formació: Els Angelets de Sant Hipòlit de Voltregà

Mn. Joan Balmes i Pratdesaba, fill de Sant Hipòlit (Mn. Santanera de motiu, per haver nascut a Can Santanera, en el revolt que fa el carrer de l'Hospital en direcció al cementiri nou), havia estat ordenat el desembre de 1888 i, després d'un breu període d'un any de vicari-mestre a Santa Cecília, és nomenat vicari de Sant Hipòlit, càrrec que exercí alternant-lo amb el de beneficiat fins a la seva mort, l'any 1914.

Mn. Balmes era un bon músic i organitzà una escola de música al Centre Catòlic –La Catòlica– i fundà l'Orfeó de la Joventut Catòlica. Aquest Orfeó cantava misses i cants d'església en les festes religioses del poble, a vegades al santuari de la Gleva o a l'ermita de Santa Llúcia. Mn. Balmes és autor de lletres i de cants per cantar a l'església.

L'Escola de música va ser un planter de músics: allà només s'aprenia solfeig; però els músics grans ensenyaven instrument als qui en volien aprendre. Així s'anà estimulant l'afecció a la música i anà augmentant el nombre de músics, la majoria autodidactes.

Entorn de Mn. Balmes es formà un grup de músics que es denominaven Música de la Joventut Catòlica. El seu repertori era música d'església: misses, processons, rosaris i trisagis.¹

1. Consulteu SOLÀ I SALA, Josep M. *La sardana a Vic*. Vic: Gràfiques DIAC, 1996.

Mn. Balmes morí el 1914. Precisament aquest mateix any o el següent fou destinat a Sant Hipòlit Mn. Joan Camps i Vergés. Era fill de Manlleu, bon músic i malaltís psíquicament. Això el va fer sofrir molt a Santa Eulàlia de Puig-oriol, d'on era rector o ecònom. Ell era conscient de la seva malaltia i demanà de retirar-se a la Casa Sacerdotal. Tenia només 32 anys i el bisbe, el Dr. Torras i Bages, amb molt d'encert, el destinà a Sant Hipòlit, sense càrrec pastoral, perquè hi exercís d'organista. Allà prengué contacte amb els músics que es movien a redós del Centre Catòlic, els músics de Música de la Joventut Catòlica. En formaven part, entre altres, Joan i Mariano Espadaler, Severí Noguer, Josep Masgrau, Josep Claret i Joaquim Rusiñol.

Més endavant es convertí en Orquestra de la Joventut Catòlica de Sant Hipòlit, i aquesta llegenda escrita a l'interior d'una lira era el seu logotip.

L'any 1922 –diu l'autor de l'article «La música a Sant Hipòlit», ja esmentat– l'orquestra es convertí en cobla-orquestra, a la qual un graciós, pel fet que no toquessin a les sales de ball, motejà amb el nom d'Els Angelets. Aquest motiu féu gràcia als músics i l'adoptaren com a nom de la cobla-orquestra.

Van formar part de la Música de la Joventut Catòlica en diversos moments els germans Joaquim i Hipòlit Codina, els germans Pere i Vicenç Francàs, els germans Josep i Jaume Espauella, Joan Espadaler, Mn. Joan Camps, Josep Masgrau, Gaspar Masgrau, Pere Buxaderas i Francesc Nogué.

Es formà un altre grup, no consta quan, anomenat Els Simonets, dirigit per en Simon Camps; i a més d'ell hi havia en Joan Puigbó, els germans Capellas (Pere i Miquel), Joan Miró, Lluís Coll i algun altre.

Quan Els Angelets es convertí en cobla-orquestra en formaven part els següents músics: Joan Camps, Gaspar Masgrau, Pere Buxaderas, Vicenç Francàs, Isidre Miralpeix, Joan Espadaler (pare d'en Pep Espadaler), Joaquim Codina, Hipòlit Codina, Francesc Nogué i Joaquim Rusiñol.

Altres músics que formaren part d'Els Angelets, i els motius pels quals eren coneguts, són els següents: Josep Valentí (en Trumpet), Francesc Muntadas (el Cisteller), Vicenç Francàs (en Pesques), Jaume Roma, Francesc Noguer (en Sant-pere), Josep Ballester (en Reus), Lluís Turet (el Carreter), Pere Miralpeix (el Ros), Salvador Abeyà, Joaquim Nogué (en Sicutera), Miquel Torras, Josep Espadaler, Manuel Comadevall (el Ripollès), Joan Camps (el Sabater), Jaume Portet, Lluís Pallarols, Paco Sánchez, Josep Francàs (segurament que en deixo algun d'oblidat).

Els Angelets es va desfer el 1964 i en Joan Camps es quedà amb l'arxiu musical.

«La Principal de Sant Hipòlit de Voltregà».

La Principal de Sant Hipòlit de Voltregà

M'explica l'Eudald Muntanyà (l'Endalet) que va formar part d'aquesta orquestra uns anys, que li havia dit en Joan Puigbó, un dels músics fundadors de l'orquestra, que La Principal es va fundar un dia a la font de la Sala i que els fundadors foren ell, en Joan Puigbó, en Pere Capellas i en Jaume Porta. En Joan Puigbó tenia una història manuscrita, feta per ell, que no sabem on ha anat a parar o si s'ha perdut, però diu l'Endalet que ell la va tenir a les mans. Sobre el nom, en Josep Maria Solà i Sala² especula amb el nom Principal d'un edifici de pisos, sense aportar cap document que ho acrediti. De fet, era un nom molt estès i bé podria ser que l'haguessin adoptat per mimetisme.

Els músics que formaren la primera fornada de La Principal, almenys alguns d'ells, havien format part en temps anteriors del grup conegut com Els Simonets, esmentats més amunt, que es deia així perquè aquest era el motiu d'un dels músics, en Simon Camps.

Van formar part de la Principal els músics següents:

Primera formació: Josep Tuneu, Pere Capellas, Josep Vilalta, Jaume Espaulella, Joan Vilaró, Josep Camps, Joan Puigbó, Joan Riera, Josep Valentí, Jaume Porta i Miquel Capellas.

Segona formació: Miquel Capellas, Ramon Capellas, Cintet (de Vic), Josep Camps, Joan Puigbó, Joan Camps, Paco Capellas, Joan Riera, Pere Capellas, Jaume Porta i Josep Tuneu.

2. Ibídem.

Tercera formació: Eudald (Endalet) Muntanyà, Lluís Pallarols, Josep Tuneu, Pere Capellas, Ramon Capellas, Joan Soldevila, Joan Riera, Joan Puigbó, Martí (de Vic), Jaume Porta, Cintet (de Vic).

Altres músics que van tocar amb La Principal foren Josep Verdaguer, Josep Masferrer, Joan Burrull, Josep M. Lozano, Fortià Collell, Salvador Abeyà, Paco Sánchez...

La Principal es va desfer l'any 1954.

Aquestes dues orquestres en el temps de la seva plenitud van ser una mica rivals artísticament i socialment diferents: uns eren majorment de dretes (en dir *majorment* vull dir que alguns n'eren i en votaven, no que fossin polítics) i els altres d'esquerres; però en temps més baixos els músics fàcilment passaven d'una formació a l'altra segons els convenia, com es pot veure en les llistes anteriors i en les respectives biografies.

«Fòlies Jazz».

Fòlies Jazz

L'any 1934 uns músics joves de l'orquestra Els Angelets se'n separaren i amb altres companys formaren l'orquestrina Fòlies Jazz, que tingué una vida efímera, perquè el 1936 la Guerra Civil va desfer tant les noves formacions com les antigues. Després de la guerra crec que hi va haver algun intent de ressuscitar-la, però no quallà.

Els músics que formaren aquest grup són els següents: Albert Vilella (Cama), Josep Valentí (Trumpet), Joaquim Nogué (Sicutera), J. Salvans (Grill), Josep Vilalta (Nissu), Josep Ballester (Reus), Salvador Abeyà. Hi ha una fotografia en el dossier i els seus noms i motius figuren al darrere.

Músics destacats

Aquí esmento en forma de fitxa alguns músics que han excel·lit en els instruments en què s'han especialitzat i han deixat alt el nom de Sant Hipòlit des de formacions de més renom on han anat a parar.

Eusebi Guiteras i Guiu.

(Sant Hipòlit de Voltregà, 1861 - ?)

En fa menció en Josep Maria Solà i Sala en el seu llibre *La sardana a Vic*.³

Estudià uns anys al Seminari i després anà a Barcelona on tingué per mestres Anselm Barba i Josep Rodoreda, el famós autor de la música del «Virolai». Fou un bon músic, director de cors i compositor. El 1896 guanyà per concurs la plaça de clarinet a la Banda Municipal de Barcelona; dos anys més tard, en concurs públic, s'adjudicà la direcció de la Banda de la Casa Provincial de Caritat, i el 1905 fou nomenat director de l'Acadèmia de Música de la Casa Provincial de Caritat. Són nombroses les seves obres per a orquestra, cant, piano i quintet de corda. Ha excel·lit en la composició de música religiosa, música de cor i sardanes. Recordem per exemple les sardanes: «L'Aplec de Farnés» (sic), premi únic en el Certamen de Música de Catalunya Artística, i «La Pluja de Riells»; i l'obra «De la terra», col·lecció de contes i balls catalans.

Joan Camps i Valentí.

(Sant Hipòlit de Voltregà, 1920-1980)

Excel·lí com a fiscorn i compositor. Als vuit o nou anys ja s'inicià en la música amb Jaume Porta i Joan Puigbó. Només amb catorze anys ja s'incorporà a La Principal. Dos anys més tard, la Guerra Civil li tirava per terra tots els plans. De retorn de la guerra s'incorporà novament a La Principal i començà estudis d'harmonia amb Mn. Aulet, de Manlleu. També es perfeccionà en el fiscorn amb el mestre Vilà Ayats, de Granollers, i amb Josep Puig (Moreno), de Barcelona, que en aquell temps tocava amb La Principal de la Bisbal; ell li va ensenyar el doble picat.

3. SOLÀ I SALA, Josep M. *Op. cit.*, p. 77.

Després dels seus estudis havia entrat a formar part d'Els Angelets fins al 1946, que se l'emportaren Els Montgrins, de Torroella de Montgrí. Després de quatre o cinc anys amb Els Montgrins tornà a Els Angelets, aleshores un conjunt prestigiós a la comarca. Els músics de poble generalment exercien un ofici o treball fix i tocaven els caps de setmana i en les festes solemnes dels pobles; molts treballaven en les fàbriques de filats o teixits, com passava a Sant Hipòlit. Hi hagué un moment que sorgiren dificultats per obtenir permisos en dies feiners i això posà en mala situació Els Angelets, ja que havien de pagar músics d'ofici per suplir els seus que no tenien permís, i això se'ls enduia el poc que podien guanyar. En Joan tornà a Els Montgrins, però la seva salut no era bona i aquell tragí diari no li provava. Així que tornà a Sant Hipòlit i s'allistà a La Genisenca, de la qual formà part durant deu anys, fins a la seva mort.

A més de ser un excel·lent fiscorn, fou compositor sobretot de sardanes. Té unes setze sardanes o més, i també és autor de la música de l'Himne als Vells i el Passant dels Gegants de Sant Hipòlit.

Francesc (Paco) Capellas i Maydeu.
(Sant Hipòlit de Voltregà, 1922 - La Bisbal, 1977)

Fou un dels trompetes més famosos del seu temps. De família de músics (ho eren el seu pare, el seu germà i el seu oncle), va ser nen prodigi a Sant Hipòlit. Als dotze anys ja tocava la trompeta en els festivals que organitzaven els Germans de les Escoles Cristianes, que regien una escola al poble. Músic nat i d'una gran voluntat i força de caràcter, era, a més, simpatiquíssim.

Va aprendre amb el seu pare i els músics de Sant Hipòlit. El mestre de trompeta, Espadaler, explica que les lliçons d'en Paco es convertien en concerts, perquè tocaven mestre i alumne i al carrer es formaven grups de badocs que escoltaven aquells assaigs.

Després de la Guerra Civil en Paco, amb setze anys, entrà a formar part de la cobla-orquestra La Principal, on tocaven els seus. De seguida es féu notar a la comarca com a primer trompeta; i a més de trompeta era animador i cantant, tenia una veu profunda i melòdica i sentia la música. El seu germà Ramon diu que en Paco tenia una gran memòria musical, especialment de música ballable.

Va fer el servei militar a Barcelona, al quarter de Lepanto, on entrà de corneta. La corneta li proporcionà una mili molt agradable, amb moltíssims permisos per

poder anar a tocar amb La Principal i molta estima dels companys i dels superiors militars. Durant el temps de la mili també aprofità per a perfeccionar-se en la trompeta amb el mestre Ferrer.

De retorn de la mili passà a La Principal de la Bisbal; era l'any 1949 i en formà part fins a la seva mort, el 1977. Molt estimat i valorat com a músic i com a persona va ser una temporada de glòria per a ell. Eugeni Molero, especialista en història i mitologia de les músiques mediterrànies, ha escrit d'ell: «Paco Capellas ha constituït un punt i a part dintre l'àmbit de les cobles-orquestres. Músics com ell en trobaríem molt pocs, i potser cap que hagués sabut agermanar tan intensament aquelles tres facetes tan importants: capacitat interpretativa, talent musical i amor envers el seu ofici.»

Els últims anys hagué de deixar la trompeta per un problema de llavi i va aprendre a tocar el contrabaix amb el mestre Josep Valentí, a qui substituï en la mateixa orquestra.

El mestre Conrad Saló va escriure per a ell una sardana de difícil execució «Clatellades», i en morir li dedicà la que duu per títol «Preat company».

La Bisbal el considerà com un bisbalenc més i li atorgà a títol pòstum la Medalla de la Ciutat.

Lluís Turet i Soler.

(Sant Hipòlit de Voltregà, 1929)

Virtuós del clarinet, cantant, animador, etc., en Lluís deu segurament a en Paco Capellas el fet d'estudiar música i entrar a La Principal de La Bisbal. De jovenet, i una mica a contracor dels pares, començà a estudiar solfeig amb un veí, en Joan Riera. Més tard estudià harmonia amb Mn. Aulet, organista de Manlleu i mestre de músics. Francesc Benito, d'Els Bofills de Torelló, l'inicià en el clarinet, i es perfeccionà amb Ramon Camps, de Granollers del Vallès.

Als tretze anys entrà a Els Angelets, i als catorze, alternant amb l'orquestra esmentada, es posà a treballar amb el pare, ferrer d'ofici, i entrà a formar part de l'Orquestra Simfònica de Vic i de la Banda Municipal de la mateixa ciutat, dirigida per Rafael Subirachs. Ell tocava de clarinet solista. A més del clarinet també tocava el flabiol, el tible i el saxòfon.

L'any 1956 passà a La Principal de La Bisbal de la mà de Paco Capellas, que l'havia recomanat a Conrad Saló. Hi tocà fins al 1999, any de la seva jubilació.

Ha escrit dues sardanes, i ha actuat d'animador i cantant juntament amb Paco Capellas i Martí Teixidor. S'ha dedicat i es dedica a la pintura com a *hobby* i ho fa molt bé.

El seu fort és el clarinet. Eugeni Molero, en el llibre *La Principal de La Bisbal*, escriu d'ell: «L'any 1956 el segon tible, Laureà Vilà, abandonà la feina de músic. Arran d'aquest fet (que s'ha donat poques vegades al llarg de la història de la cobla bisbalenca), ingressà el prestigiós instrumentista de clarinet, tible i saxo, Lluís Turet, procedent de la cobla-orquestra Els Angelets, de Sant Hipòlit de Voltregà.»

Manuel Comadevall i Roca.
(Sant Hipòlit de Voltregà, 1933)

Gran trompeta i músic polifacètic, als onze anys començà a estudiar solfeig amb Lluís Turet i trompeta amb Paco Capellas i amb Ramon Busquets, de Barcelona. S'inicià al violí amb Carles Orra, de Vic, i després amb Joan Coll, de Granollers del Vallès.

Tocà amb La Principal de Sant Hipòlit, primer el fiscorn i més tard ja la trompeta. Entrà a Els Angelets l'any 1953. Des de 1958 i durant deu anys formà part de l'orquestra La Selvatana. I durant un temps tocà amb Els Súpers, un grup d'antics membres de la Cobla de Cassà. Quan en Paco Capellas tingué problemes de llavi, en Manuel fou solista de La Principal de La Bisbal. Finalment, se'l van fer seu els de La Maravella, de Caldes de Malavella, de la qual ha estat també molts anys representant i on ara hi toca el seu fill Miquel (bateria) i hi canta la seva filla Imma. Ell es jubilà el 2001.

L'Eugeni Molero, ja citat abans, escriu d'en Manuel: «Ens trobem davant d'un altre artista extraordinari, d'una altra figura cabdal dins la història de La Maravella»; i, en un altre lloc: «En aquests moments encara penso que cap altre trompetista de casa nostra posseeix una vibració més magistral, una potència i alhora una puresa de dicció superiors a les seves..., escoltant Manuel Comadevall hom s'adona del que hauria pogut arribar a fer aquest home, amb les seves condicions i amb les seves possibilitats, dedicat a un sol gènere i convertit en especialista rigorós; ben segur hauria esdevingut, per exemple, un trompetista de vàlua inestimable per a dedicar-se al conreu de la música clàssica, la seva –creiem– gran vocació amagada.»

Actualment, i des de fa molts anys, viu a Salt amb la seva família.

Lluís Russinyol i Camps.
(Sant Hipòlit de Voltregà, 1957)

Instrumentista, estudià solfeig amb en Josep Francàs i solfeig i guitarra amb en Lluís Pallarols.

Amb en Ramon Casellas, en Toni Panero i en Moreno formaren un conjunt anomenat Els Ponney's. En aquest conjunt en Lluís tocava el baix, i tenien el suport d'en Francàs. Al principi tocaven amb guitarres normals acústiques i un acordió; més tard, canviaren les guitarres per guitarres elèctriques i agafaren una bateria. Un dia en Francàs els va portar un clarinet i en Lluís començà a tocar-lo. Llavors començà a rebre lliçons a Barcelona amb el mestre Bayer, que li ensenyava clarinet i saxo.

Als disset anys entrà a Els Fonts, de Manlleu. Féu la mili a Sant Climent Sescebes i al mateix temps tocava amb La Principal de Girona, el clarinet i el saxo. Amb motiu d'una faringitis començà a tocar el contrabaix a la mateixa orquestra, que canvià el nom pel de L'Atlàntida. Amb aquesta orquestra viatjà a Veneçuela, Suïssa i França.

L'any 1980 entrà a formar part de l'Orquestra de Cambra de Vic i de l'Escola de Música de Vic.

El 1983 hi va haver una vacant a l'Orquestra del Liceu de Barcelona i hi va entrar en Lluís amb el títol d'instrumentista. L'Orquestra del Liceu consta de vuitanta instrumentistes i, a més del Liceu, també fan actuacions a fora, a diversos llocs de Catalunya.

Simon Sanmartín Palacín.
(Ainson (Saragossa), 1942)

Trompeta, als setze anys arriba a Sant Hipòlit i se'n va a viure amb uns oncles seus que residien a Indústries Riva (la Gleva). Allí entrà a treballar a la fàbrica en el torn de nit.

D'Ainson portava nocions de solfeig i de trompeta perquè formava part de la banda del poble. Aquí mostrà interès a aprendre bé la trompeta. En Paco Capellas li proporcionà una trompeta i començà a rebre classes amb el mestre Josep Espadaler. Més endavant va anar a classe a Vic amb el mestre Josep Vivet. Decidit a ser un bon músic es marcà un pla dur, però eficaç. Treballava de nits, dormia als matins i a les tardes es traslladava a Vic per assistir a les classes de trompeta amb en Josep Vivet, de llenguatge musical amb el professor Sr. Claveria (Escola Municipal), d'harmonia amb el mestre Rafael Subirachs (Acadèmia de Santa Cecília) i de solfeig i teoria de la música amb el mestre Pere Bañón (particular).

Però a Vic necessitava un lloc per estudiar i preparar les lliçons, i se li va ocórrer de demanar-ho als frares franciscans del Remei, que li deixaren una aula que donava al claustre. Allí va anar preparant els cursos i assajava amb la trompeta. S'examinava cada any al Conservatori del Liceu de Barcelona. Va acabar la carrera i es va treure el títol a Pamplona, al Conservatorio Pablo Martín Sarasate, on estudià música de Cambra, que és el que li faltava per completar el programa. Ha tocat amb Els Angelets de Sant Hipòlit i amb La Tropical de Manlleu, i ha format part de diverses bandes, i n'ha creades, així com també de grups de música de cambra. Va guanyar el títol de professor del Conservatori de Ciudad Real, però demanà un any de pròrroga i després li assignaren la plaça de Cartagena, de la qual no va prendre possessió perquè ja estava ben relacionat a Saragossa. Forma part de la Banda Provincial de Saragossa i n'ha estat director. Actualment està de baixa per motius de salut.

Té un fill que toca a la Banda Provincial de Saragossa i és professor del Conservatori de Sabiñánigo. També té alguns alumnes destacats en altres formacions musicals.